

דב חנין

“עיר לכולנו” כמודל לפוליטיקה של שינוי חברתי

מערכת הבחירות המקומיות שהתנהלה בישראל בנובמבר 2008 כללה ניסוי מרתק במיוחד של פוליטיקה שמאלית בתל אביב-יפו. “עיר לכולנו”, רשימה במצע עירוני שמאלי, על בסיס התארגנות משותפת של מאבקים מרחבי העיר, הצליחה – למרות נקודת פתיחה נמוכה ולכאורה חסרת סיכויים – לייצר איום ממשי על מפלגות הממסד ולהגיע להישג אלקטורלי חסר תקדים. במאמר זה אספר את סיפורה של “עיר לכולנו”, ואציג את מסקנותי ממנו לגבי האסטרטגיה הפוליטית השמאלית הדרושה לנו מול הטורבו-קפיטליזם של ראשית המאה ה-21.

יש בשמאל הישראלי מי שמסכם את המצב בארץ בתמונה דו-קוטבית: חברה קולוניאלית יהודית, שמתקיימים בה הפרדה וניצול על בסיס אתני, שניזונה מכיבוש אותו היא מעוניינת לשמר, מול הקולקטיב הערבי-פלסטיני השואף להתנער מכבלי הדיכוי הלאומי והאזרחי. לתיאור זה יש גיבוי במציאות: חומת ההפרדה על הקרקעות הפלסטיניות, המחסומים, אפליית אזרחי ישראל הערבים בכל מישורי החיים, הצמא למים של האוכלוסיה הברדווית בנגב אל מול הבריכות הפרטיות ביישובים יהודיים עשירים.

אבל ישנה גם דרך אחרת לספר את הסיפור הישראלי, דרך מורכבת יותר שלטעמי נאמנה יותר למציאות. הדרך השנייה צומחת מפרספקטיבה מארקסיסטית מעמדית, ומתוכה נראית החברה הישראלית בכללותה כמרוכדת ושסועה, כזו שבה שותפים מרבית היהודים והערבים המאכלסים את הארץ באינטרס לשינוי רדיקלי בחלוקת הכוח והמשאבים בחברה. העמודים הבאים יתמכו בניתוח הזה באמצעות תיאור ההתנסות של מערכת הבחירות המוניציפאליות בתל אביב-יפו.

תל אביב-יפו מורכבת מצירוף בלתי שוויוני של שתי ערים: תל אביב הגדולה והעשירה היא עיר יהודית בה חיים ערבים מעטים, ויפו, עיר יהודית-ערבית

שתפסה מקום מרכזי בפלסטין ההיסטורית, סופחה לתל אביב אחרי הקמת ישראל והפכה לפרבר מוזנח ועני בשוליה. תל אביב־יפו מונהגת בעשור האחרון בידי רון חולדאי, חבר מפלגת העבודה שהוביל מהלכים משמעותיים של פיתוח קפיטליסטי, אשר כללו גם טיפוח של אזורים בעיר, פיתוח מרכזי תעסוקה ומסחר, הקמת קניונים, מגדלי משרדים ומגורי יוקרה, וקידום חזון פיתוח “מנהטני” – לב עירוני עסקי עשיר המפרנס תעשיית תיירות, ובשוליו אוכלוסיות המתחזקות את המפעל האדיר. תל אביב נתפסת כמקום שטוב לחיות בו, ולכן הפכה לאבן שואבת, במיוחד לצעירים שמצאו בה תסיסה ועשייה תרבותית. תל אביב היא ללא ספק מרכז של ישראל, המקרין על המפה הישראלית כולה. בהשפעת הזינוק של תל אביב־יפו מתפתחות בשנים האחרונות ערים נוספות בסביבתה, תוך שאיבה הדרגתית של הון חומרי ואנושי מהפריפריה.

לקראת בחירות 2008 הצליח ראש העיריה, חולדאי, לגבש סביבו קואליציית תמיכה רחבה, שבמרכזה הרשימה שהקים: שילוב בין מפלגת העבודה למפלגת קדימה – באותם ימים מפלגת השלטון. נוסף על כך שילב במקום גבוה ברשימתו את הפעילה הבולטת ביותר של מרצ בזירה העירונית, ח”כ לשעבר יעל דיין. חולדאי הצליח להשיג לעצמו גם את תמיכת מפלגות הימין (הליכוד, ישראל ביתנו, והמפלגות הדתיות־לאומיות), הגוש החרדי וסיעת הגמלאים המקומית החזקה. בתנאים האלה נתפסה ההתמודדות מולו כמשימה בלתי אפשרית, והבחירות נתפסו כמוכרעות עוד בטרם נערכו.

במצב זה, הצלחתה הגדולה של “עיר לכולנו”, התנועה החברתית־סביבתית הרדיקלית, שקמה כאופוזיציה לקואליציית חולדאי, אכן הפתיעה משקיפים רבים. “עיר לכולנו” הפכה בעקבות הבחירות לסיעה הגדולה ביותר במועצת העירייה (חמישה חברים מתוך 30). יותר מזה – מועמדותי שלי לראשות העירייה, על אף הרקע ה“בעייתי” שלי – כקומוניסט, לא־ציוני, בעל עמדות שמאליות ברורות, זכתה לתמיכתם של יותר מ־34 אחוז מהבוחרים (למעלה מ־46 אלף קולות). הצלחה זו ניתנת להסבר רק על־ידי ניתוח המכיר בסתירות הפנימיות בחברה הישראלית. “עיר לכולנו” הצליחה, קודם כל, כיוון שאיתרה סתירות חברתיות בעיר והציעה להן מענה מתקדם שגייס כוחות שינוי עצומים.

התמונה החברתית של התמיכה ב“עיר לכולנו” ברורה: “עיר לכולנו” היתה חלשה יותר בשכונות העשירות, במיוחד בצפון תל אביב. לעומת זאת, היא הצליחה לחדור למעוזי הימין בשכונות היהודיות העניות של דרום מזרח העיר. היא ניצחה ניצחון גדול במרכז תל אביב, אזורים המאופיינים בדיוור בשכירות. כהגדרתו של מקומון תל אביבי – נוסעי ה“ארבע על ארבע” הצביעו נגד הולכי הרגל.

גם הדפוס הגילאי של ההצבעה הוא מעניין וחסר תקדים בהיסטוריה האלקטורלית הישראלית. "עיר לכולנו" זכתה בתמיכה עצומה בקרב הצעירים – על פי סקרי הבחירות זכתה מועמדו לרוב גדול בקרב בני 35 ומטה, לעומת מיעוט ברור בקרב המצביעים מעל גיל 50.

בעוד הדפוס הסוציו-אקונומי של ההצבעה ניתן להסבר פשוט לאור תכני המצע החברתי של "עיר לכולנו", עליו נדבר בהמשך, הסבר הדפוס הגילאי של ההצבעה צריך להפנות לפתיחות הגדולה יותר של הציבור הצעיר שהסכים לתמוך במועמד קומוניסט ולא ציוני לראשות העיר הישראלית הגדולה, והיה מוכן להאמין בעצם האפשרות לחולל שינוי חברתי של ממש, חרף הביקורת ה"לעגנית" ל"אידיאליזם הנאיבי" של "עיר לכולנו".

ראשיתה של "עיר לכולנו" כשנה לפני הבחירות, כשקבוצה של פעילים שמאליים יזמה הקמת תנועה מבוססת על פורומים (קבוצות-עבודה) של פעילים. בתקופה זו הוקמו בעיר פורומים אזוריים-שכונתיים, ובעיקר פורומים ממוקדי-עניין בתחומי סביבה ותחבורה, דיור, עבודה ורווחה, דמוקרטיה עירונית, חינוך, זכויות קהילות הלהט"ב (אגודת ההומואים, הלסביות, הביסקסואלים והטרנסג'נדרס בישראל). כל פורום ניתח את המצב בעיר בתחום עניינו וגיבש הצעות לפעולה.

הפורומים עמדו במרכזה של "עיר לכולנו", והחלטות התקבלו במשותף באמצעות ועדת תיאום שהורכבה מרכזי הנבחרים של כל פורום. מתוך הנחה שייתכן כי "עיר לכולנו" תישאר באופוזיציה לאחר הבחירות, ועל כן לא יקבלו נציגיה במועצת העירייה שכר, נבחרה רשימה של חברים וחברות, שיהוו יחד סיעה מורחבת במועצת העירייה, במטרה שתהווה גוף מחליט ותומך לחברים שיכהנו בהתנדבות באופוזיציה העירונית.

את הערכים החברתיים והסביבתיים המתקדמים שעליהם הצהירה, תירגמה "עיר לכולנו" לתשובות קונקרטיות בתחומים מרכזיים בתכנון עירוני: תחבורה, דיור, שירותי חינוך ורווחה, שטחים פתוחים, הרחבת הדמוקרטיה העירונית ושיתוף הציבור.

לדוגמה, בנושא התחבורה, בהעדר מערכת תחבורה ציבורית יעילה נותרים רוב תושבי העיר והעובדים בה תלויים בשימוש ברכב פרטי. משמעות הדבר היא פקקי תנועה מחריפים, זיהום אוויר ומצוקת חניה. במשך שנים הוצבה בעיית החניה במרכזן של מערכות הבחירות בעיר. בהשפעתם של יועצי תקשורת התמקדו פוליטיקאים בהבטחת פתרונות חניה – הקמת חניונים חדשים, הוזלת החניה בקיימים, אי אכיפת חוקי חניה בלילות וכו'.

בניגוד לכיוון הזה, “עיר לכולנו” טענה שהבעיה האמיתית אינה המחסור במקומות חניה אלא המחסור בתחבורה ציבורית יעילה, והציעה ליצור בעיר מערכת של אוטובוסים מהירים, שיפעלו בנתיבי אורך ורוחב אשר יופקעו בלעדית לטובת התחבורה הציבורית. טענתנו היא שתחבורה ציבורית תכופה ואמינה תביא את הציבור להעדיף את האוטובוס, כפי שקרה בערים אחרות בעולם (למשל קוריטיבה בברזיל). במקביל הציעה “עיר לכולנו” לתת עדיפות דרך לרוכבי אופניים ולהולכי רגל, והציעה מגוון של שיפורים בתכנון התנועה בעיר ברוח האלטרנטיבות האלה.

היגיון חברתי דומה הינחה את החשיבה בעניין הדיור. עליית המחירים בעשור האחרון יצרה תמריצים גדולים בשביל העירייה – לפנות אוכלוסיות ותיקות ולהחליפן בתושבים עשירים ובזרים, בחלק מהמקרים במגדלי יוקרה ובמתחמים מסוגרים. תהליך זה ניכס שטחים עירוניים פתוחים, פירק קהילות ותיקות, פגע בחשיפה לאוויר הים ויצר עומסי תחבורה קשים במרכז העיר. מדיניות זו פגעה במיוחד בציבור הצעיר. מתוך תפיסה שהעירייה היא האחראית הראשונה למימוש זכותם של תושבי העיר לדיור איכותי ובר השגה, תבעה “עיר לכולנו” להגדיל את ההיצע של דירות קטנות ובינוניות לתועלתו של ציבור הצעירים והמזדקנים המתגוררים בתל אביב-יפו, בנוסף לבניית דיור בר השגה ודיור ציבורי בחסות העירייה. תכנית זו משתלבת בתכנית התחבורה של “עיר לכולנו”, אשר תאפשר פיזור מרחבי מסוים של הביקושים.

בתחום יחסי העבודה התחייבה “עיר לכולנו” שעירייה בהנהגתה תעסיק עובדים באופן ישיר (ולא כעובדי קבלן) בהסכמים קיבוציים. הצענו שינוי מדיניות ביחס למהגרי העבודה. בתחום החינוך והרווחה דרשנו את בלימת ההפרטה של שירותי הרווחה והשבת האחראיות על תחומים אלה לידי העירייה והמוסדות הקהילתיים. בשאלות סביבתיות – זיהום אוויר, גישה לפארקים, למתקני ספורט, לים – הציעה “עיר לכולנו”, מול חזון מנהטן של המזרח התיכון, חזון של אורבניות שוויונית בת קיימא. הסיסמה “להחזיר את העיר לתושבים” כיוונה לחלוקת המשאבים בעיר, אבל לא פחות מכך, להרחבה דרמתית בשיתוף הציבור, בשקיפות של מוסדות העירייה ובחיזוק ועדי השכונות.

בנוגע ליפו, הציעה “עיר לכולנו” שותפות יהודית-ערבית בניהול משאבי העיר במקום. “עיר לכולנו” שאפה לאחד במסגרתה גם את נציגי הקהילה הערבית ביפו. ואולם, משיקולים פנימיים החליטה הנהגת האוכלוסיה הערבית ביפו לרוץ לבחירות ברשימה נפרדת, יפואית. רשימת “יאפא” זכתה גם היא במושב במועצת העירייה, והיא מקיימת שיתוף פעולה הדוק עם “עיר לכולנו” באופוזיציה העירונית.

אך "עיר לכולנו" לא המתמצתה ברעיונות מחודדים, אלא היוותה גם מסגרת של ארגונים ופעילים. חלק משמעותי מהתרחבותה נבע מהתחברות לקבוצות מאבק עירוניות: אוהדי ספורט שנאבקו נגד הריסת אולם הספורט הביתי שלהם, קבוצות הורים שנאבקו בסגירת גני הילדים העירוניים בשכונותיהם, תושבים ערבים שנאבקו להגנת זכויות הדיור ביפו, צעירים שנאבקו נגד עליית שכר הדירה בעיר, פעילים שדרשו הקמת גינה ציבורית בשכונתם, קבוצות שעסקו בהגנה על זכויות עובדים בעיר. בסופו של תהליך, כללה "עיר לכולנו" פעילים עצמאיים רבים שעד אז לא לקחו חלק במאבקים עירוניים ולצידם חברים בארגונים ובמפלגות שונות. העדר הדרישה להזדהות מפלגתית כתנאי כניסה לפעילות פוליטית מוניציפאלית הפך את "עיר לכולנו" למסגרת-מעבר נוחה עבור אנשי החברה האזרחית ועולם העמותות לתוך הפוליטיקה.

אחד המאבקים העירוניים החריפים ביותר שמתנהל בעיר, ואשר מצא מקום ב"עיר לכולנו", הוא זה של תושבים יהודים משכונת כפר שלם (שכונה שהוקמה על חורבות כפר ערבי אחרי 1948), שניצבו מול ניסיונות העירייה לפנותם מבתיים לטובת מיזמי נדל"ן גדולים. באמצעות התארגנות מקומית והנהגה מקומית חזקה, התפתח בשכונה מאבק נגד הריסתו של מתחם בתי מגורים ונגד האיום להריסת מתחמים נוספים.

לאחר תקופה של פעילות החליטו כמה מראשי ועד השכונה, שהשתייכו דווקא לימין הפוליטי, להצטרף באופן רשמי ל"עיר לכולנו". במקביל, יצרו גם שיתוף פעולה עם תושבים ערבים ביפו, שפעלו נגד הריסת הבתים שם. דרך הפעילות ב"עיר לכולנו" נוצרה שפה משותפת בין המאבקים השונים, וזוהו במשותף דפוסי פעולה עירוניים שמשפיעים על תושבי העיר באזוריה השונים (כוחנות, הדרת אוכלוסיות מוחלשות מקבלת החלטות, העדפת שיקולים נדל"ניים על פני טובת הקהילה), והתגבשה הנכונות לפעול נגדם במשותף. שילובו של מאבק כפר שלם עם מאבקים נוספים קידם אל מרכז הזירה העירונית הנהגה מסוג חדש – לא עסקני מפלגות ותיקים, אלא פעילי מאבקים קונקרטיים, נציגי תושבים אמיתיים. אהרון מדואל, למשל, מזכיר ועד כפר שלם וממנהיגי המאבק שם, מכהן היום כחבר מועצת העירייה מטעם "עיר לכולנו", עמדת כוח שמעניקה לתושבי השכונה יתרון עצום בהשוואה לתנאים שבהם נאבקו עד כה, ובה בעת מכניסה דם חדש ומחויב לשורות הנהגת העיר.

בסופו של תהליך, "עיר לכולנו" היתה מעין קואליציית אינטרסים של פעילים שיצאו להיאבק בבחירות המוניציפאליות על מה שראו כאינטרסים הישירים שלהם ושל קהילותיהם. זו לא היתה התארגנות סולידרית למען האחר,

או התארגנות של חזקים להפיכת העיר למקום של חמלה כלפי מוחלשים. זה היה מפעל משותף של פעילים שיצאו להילחם יחדיו בשורשי המנגנון המנשל אותם מהעיר שרצו בה עבור עצמם.

העובדה שהתנועה כללה, בסופו של תהליך, פעילים מזירות כה רבות בעיר איפשרה לנו גישה ישירה כמעט לכל שכונה בעיר. אבל יותר מכך, היא טענה את מערכת הבחירות באנרגיה ויוזמה שמאבקים המבוססים על סולידריות בלבד אינם מצליחים לגייס. אנשים משכונות מבוססות יחסית, כמו גם משכונות מוחלשות, יצאו למאבק על ראשות העיר כשלנגד עיניו של כל אחד מהם האינטרסים הישירים שלו. הוא/היא יצאו למאבק הזה כשהם מודעים לגודלם ולריבויים של הכוחות מרחבי העיר השותפים לחזון הקולקטיבי לעיר, שבו מתמשים האינטרסים הפרטיים לכדי חברה שטוב יותר לחיות בה. במובן זה ”עיר לכולנו” לא היה רק שמה של תנועה, אלא גם סיסמה של מאבק.

”עיר לכולנו” יצאה לקמפיין הבחירות ללא משאבים. התנועה לא נתמכה בידי בעלי הון או מפלגות פוליטיות, וכיוון שלא היה לה ייצוג במועצת העירייה היוצאת, היא לא נהנתה מהלוואות ממשלתיות לניהול מערכת הבחירות. המשאב המרכזי שעמד לרשותה היה מערך של כ-2,000 מתנדבים שביצעו פעילות שטח – יצירת נראות, חלוקת חומרי פירסום, שיחות עם קרובים וחברים, ופיקוח ביום הבחירות עצמו.

האמצעי הפרסומי המרכזי להשגת נראות בעיר היה שלטי מרפסות שיצרו דימוי ויזואלי רב עוצמה. מול שלטי החוצות הקנויים העצומים, ותמונות הענק של המועמדים האחרים, מתנדבי ”עיר לכולנו” שכנעו מאות רבות של תושבים לתלות על מרפסות בתיהם בכל רחבי העיר שילוט פשוט, בן שלושה צבעים, ועליו רק שם התנועה ושמו של המועמד. שלטים אלה המחישו כי מאחורי כל אחד מהם עומדים אנשים, בעוד שמאחורי השילוט הקנוי עומד רק כסף.

במקביל הושקעו מאמצים, רובם התנדבותיים, בקמפיין אינטרנט נמרץ: סרטוני ביקורת על התנהלות העירייה תחת הסיסמה ”זו לא העיר שלי”, וביניהם סרטון של אמנים וידוענים, זכו לצפייה מאסיבית. בנוסף להפצת מסרים סייע קמפיין האינטרנט בגיוס תומכים ובקיום קשר שוטף בין הפעילים ועם הנהגת התנועה.

גם בשל הצורך לצמצם את עלויות הקמפיין, וגם מרצון לממש את סיסמתנו בדבר החזרת העיר לתושבים, עשתה ”עיר לכולנו” שימוש מאסיבי בשטחים

ציבוריים. ההכרזה על המועמדות לראשות העיר, למשל, נערכה בגינה ציבורית שבשנות השמונים התנהל בה מאבק קשה נגד תכנית העירייה להקים חניון על שטח הגן. לאורך מערכת הבחירות קיימנו פעילויות רבות נוספות תחת כיפת השמים.

אף על פי אף שהקמפיין נתפס כבעל סיכוי קלוש, הוא התנהל מראשיתו באקורדים מאזורים. מיד אחרי הכרזת מועמדו יצאה חברת הכנסת שלי יחימוביץ, המזוהה עם האגף היותר סוציאלי-דמוקרטי וחברתי של מפלגת העבודה, בהתקפה חריפה נגדה. טענתה היתה כי איני ראוי לכהן כראש עירייה בשל היותי "אנטי-ציוני, המטיף לסרבנות לשירות צבאי", ומשום שלטענתה איני שר את ההמנון הלאומי ואף אינני עומד בעת שירתו. טענות אלה, שהיו בהן אי-דיוקים ברורים (ביקרתי בפומבי את ההמנון משום שמילותיו מדירות אזרחים ערבים, אבל בוודאי שכנציג ציבור אני מכבד אותו), הפכו את הבחירות העירוניות לזירה של דיון שחרג אל שאלות לאומיות. בהקשר זה חשוב להדגיש: התמיכה ב"עיר לכולנו" ובי אין פירושה שהמצביעים החליטו לאמץ עמדות ביקורתיות כלפי הציונות, או כלפי שאלת הסרבנות. אבל היא בהחלט מלמדת כי אותם בוחרים היו מוכנים להחליט ולהצביע על בסיס שיקולים אחרים לחלוטין.

הנושאים הפוליטיים והאידיאולוגיים עמדו למעשה ברקע של הקמפינים במערכת הבחירות. ערב הבחירות, קיבלו תושבי תל אביב כרוז בצבעי "עיר לכולנו" (אדום וירוק), עם תמונתי, ומאחור ציטוטים שנועדו להציג אותי כאויב העם. הופצו גם כרוזים ובהם קריאת ההפחדה – "הצבעת דב חנין – קיבלת מוחמד ברכה", וציטוטים מתוך דבריו שלו, בניסיון לשכנע את הבוחרים כי הצבעה עבורנו פירושה תמיכה ב"הרס מדינת ישראל". כיומיים לפני הבחירות הופיעו כרוזי אזהרה דומים גם בבתי הכנסת בעיר.

הותקפנו בבחירות האלה מכל עבר – על-ידי קואליציית חולדאי, על-ידי רשימת מרצ שראתה בנו איום משמאל על כוחה, ועל-ידי רשימת ה"ירוקים" שביססה את הפוליטיקה הסביבתית שלה על הפרדה חדה בין שאלות סביבתיות לסוגיות מדיניות וחברתיות. בשלב מסוים פירסם גם מבקר הספרות נסים קלדרון מאמר נרגש ובו קרא לא להצביע בעדי. ערב הבחירות הוקמה גם רשימת צעירים נפרדת, שנתמכה על-ידי ראש העירייה ונועדה למשוך קולות צעירים מ"עיר לכולנו". על רקע זה יש לראות את תוצאות הבחירות כהצלחה נאה עוד יותר. לצד ההישג האלקטוראלי, נחלה "עיר לכולנו" ניצחון של ממש בקביעת האג'נדה של מערכת הבחירות העירונית. במשך שנה אינטנסיבית הצלחנו

להביא את העירייה לא רק להכיר בבעיות התחבורה והדיור, שאת קיומן הכחישה עד אז, אלא גם להודות באחריותה לפתרונן. שאלת החניה נדחקה לטובת שאלת התחבורה הציבורית, תכניות הדיור והסביבה של ”עיר לכולנו” שוכפלו לתוך מצעיהן של שאר הרשימות, וסיסמאות כמו דיור ברהשגה התקבלו למעשה על כלל המתמודדים. בסופו של מסע הבחירות הבאנו לשינוי עמדות, ולו מן השפה אל החוץ, בקרב יריבינו.

מיד לאחר הבחירות הכריזה ”עיר לכולנו” שתשמש אופוזיציה לראש העירייה המכהן, וזאת חרף היתרונות הגדולים שבהצטרפות לקואליציה, שביניהם שכר לנבחרי התנועה. מאז פועלת התנועה על בסיס התנדבותי, שבמסגרתו חברי המועצה המכהנים בפועל הינם שלוחה של גוף פעיל, חוקר, המעורב במאבקים ציבוריים בעיר, ומקיים חיים תנועתיים תוססים.

הסיעה הוכיחה שגם מהאופוזיציה אפשר להוביל שינויים: ההצבעות של חברי המועצה מתועדות, דיוני המועצה מועלים לאינטרנט, ערוצי התקשורת עם תושבי העיר הורחבו משמעותית, ופרסומים פורנוגרפיים חנימיים מסולקים. יתר על כן, התכניות להריסת בתים בשכונת כפר שלם הוקפאו כדי לאפשר תהליך של הידברות עם התושבים. ולראשונה מזה שנים, החלו מאמצים לשיפור התחבורה הציבורית בעיר.

כאמור, לסיפורה של ”עיר לכולנו” היו הדים במערכת הפוליטית הארצית, גם אם, לצערי, רק במובנים שטחיים כמו ’גילוי’ האפשרות להניע צעירים לפעילות פוליטית, או הפוטנציאל הטמון באינטרנט כזירה פוליטית. ככלל, בעבור פעילים רבים, וביניהם אני, היה הקמפיין בית ספר פוליטי במובנים רחבים ביותר.

ראשית, מערכת הבחירות חיזקה את התובנה שגם ללא ניצחון מלא ניתן לייצר פוליטיקה אפקטיבית. בקביעת סדר היום של הבחירות, ולאחר מכן בשינוי העירייה מספסלי האופוזיציה, מראה ”עיר לכולנו” כי יש טעם לצאת למסעות פוליטיים גם כשהתנאים הראשוניים אינם נראים מבטיחים. נוכחות משמעותית בפוליטיקה, גם אם לא ניצחון מלא, בוודאי עדיפה על החרמה ואדישות כלפי המערכות הפוליטיות.

שנית, הצלחה בבחירות איננה מותנית בהצטמצמות לייצוג עמדות הציבור המתבטאות בסקרים. עמדות הציבור תלויות מאוד בהתנהלותה של הפוליטיקה, ובמסרים ובשפה שאליהם הוא נחשף בעת גיבוש עמדותיו. הציבור התל אביבי והיפואי, שנהג להגריר את בעיותיו כמחסור בחניה, אימץ, במהלך מהיר, שפה

חדשה ודרישות פוליטיות אחרות. ניתן, על כן, לנצל תקופת בחירות, שבה האוזן הציבורית קשובה יותר לשאלות של מדיניות, כדי להניע שינוי תודעתי בשאלות עקרוניות. במיוחד במערכות פוליטיות מרובות מפלגות (לעומת דו־קוטביות), יש משמעות לקול ייחודי ומעורר תקווה, ולסימון של טריטוריה אידיאולוגית מובחנת הקוראת לשקול מחדש עמדות והשתייכויות. לפחות במקרה שלנו, זה השתלם פעמיים – גם בהישג אלקטורלי, וגם בשינוי בפועל של תפיסות משפיעות בעיר.

שלישית, ניתן לבסס פוליטיקה על שיח שעניינו צרכים מוחשיים כמו תחבורה או חינוך, העוקף את הסימבוליקה הלאומית והממסדית. במערכת הבחירות העירונית נעשו ניסיונות בלתי פוסקים לגרור את "עיר לכולנו" לוויכוח על סמלי המדינה – ציונות, ההמנון, נאמנות למדינה. בהחזרה עקבית של הדיון לשאלות הקונקרטיות של שוויון בגישה למשאבים, פתרון בעיות היסוד של תושבי העיר, יהודים וערבים, אפשר היה להגיע למצב שבו, לפחות בקרב האוכלוסיה הצעירה (מתחת לגיל 40) היתה לשאלות הסימבוליות השפעה שולית בלבד על ההחלטות. היתה זו חוויה מלמדת, להיווכח באפשרות להביס התקפות לאומניות חריפות באמצעות תשובות המחליפות את הלהט הכביכול פטריטי בנאמנות לאינטרסים קונקרטיים של תושבי הארץ כולם.

רביעית, היציאה המאסיבית של פעילי התנועה לרחובות נתנה לתושבי העיר הרגשה שונה בתכלית מתמונות הפלקט של המועמדים האחרים. היכולת להיפגש עם אנשים "כמוני וכמוך", נטעה תקווה בלב העוברים־והשבים, ורצון לבחון במה מדובר, ובסופו של דבר גם להשתייך לתנועה שעד אותו רגע לא שמעו עליה. על אף הבנאליות, מדובר למעשה בתובנה כי פעילות רחוב מאסיבית, נקישה על דלתות שכנים לשם שיחה על שאלות פוליטיות, ומאבקים שכונתיים בסדר גודל קטן ובינוני, התגלו כולם מחדש על־ידי דור שלם של פעילים.

חמישית, למדנו שאפשר לפצות על פערים תקציביים בכוחות מתנדבים. היום אין בלבי ספק שהאפקטיביות של קמפיין עממי התנדבותי גדולה לאין שיעור מזו של קמפיין מסחרי. (כמובן שמוטב קמפיין עממי מתוקצב, אבל לא בכל מקום אפשר לשחזר את קואליציית אובמה).

ולבסוף, החשיבות של עבודה בחזיתות עולה כמעט מדי מערכה פוליטית כתשובה היחידה מול כוחות ניאוליברליים וימניים חזקים. בישראל, כמו גם במקומות אחרים, המציאות הטורבו־קפיטליסטית מייצרת קבוצות הולכות וגדלות של קורבנות.

כפי שטען כבר מרקס, תפקידה האמיתי של הפוליטיקה השמאלית הוא לחשוף

את הסתירות הגלומות בשיטה הקיימת, ולהפוך את הפוטנציאל שמייצרות הסתירות לאנרגיה קינטית שבכוחה לשנות את המציאות. המציאות הפוליטית הנוכחית כוללת סתירות מגוונות, ודרושה אינטגרציה ביניהן שתאפשר מהלך פוליטי משותף. תפקיד השמאל במציאות זו אינו רק לחשוף בפני הקבוצות את התמונה הגדולה ולהמתין ל“התפכחות”, אלא להתגייס להצלחת המאבקים השונים, וליצור שיתופי פעולה שיאפשרו השתתפות פלורליסטית של אזרחים בעלי רקעים ומסורות פוליטיות שונות, המבקשים להשיג יעדים קונקרטיים תוך הסכמה, ולו חלקית, על מערכת ערכים משותפת. העבודה בחזיתות שכאלה דורשת פתיחות, יכולת הכלה של השונה, חשיבה ממוקדת-מטרה, ויתור על אופורטוניזם ונצלנות בתוך שותפות, והתייחסות לשותפות כאל פרויקט שבסופו ייצאו כל השותפים נשכרים.

הגישה הזו הוכיחה את עצמה בתל אביב-יפו, ובה בעת עמדה במבחנים קשים. כמה ימים אחרי הבחירות המקומיות הוכרז על בחירות ארציות בישראל, ומיד לאחר מכן יזמה ממשלת אולמרט מהלך התקפי חסר תקדים בהיקפו ואכזריותו על רצועת עזה. כיוון שלא נבחרתי לראשות העירייה המשכתי, כפי שהצהרתי מראש, בעבודתי כחבר כנסת. באווירת ימי המלחמה הראשונים, בהם כמעט כל הגופים במערכת הפוליטית, לרבות מרצ, הביעו תמיכה במתקפה, הוקעה הביקורת שביטאתי נגדה כבגידה המתנכרת, לכאורה, לסבלם של תושבי ישראל בדרום. קריאתי להידברות כדרך המעשית היחידה להבטיח שקט משני צידי הגבול לא הגיעה לציבור, שכן התקשורת בחרה כמעט שלא להשמיעה. למעשה, חברי ואני נדחקנו אל מחוץ למה שנתפס כטווח הדעות הלגיטימיות בעיני הציבור בישראל.

ובכל זאת, בתל אביב-יפו התנהלה מערכה מאורגנת של מחאה כנגד המלחמה, אשר הלכה והתרחבה בהתמדה. כבר בליל ההתקפה על עזה צעדו אלפים מול משרד הביטחון, ובשבועות שלאחר מכן הלך מספר המפגינים וגדל. הפן המעורר, עבורי, של אותם ימים היה המפגש באירועי מחאה אלה עם פעילים מ“עיר לכולנו” שעד אותו זמן לא לקחו חלק פעיל במאבק לשלום ולסיום הכיבוש.

ועם זאת, ההישג הגדול של “עיר לכולנו” כתנועה פוליטית, לא היה, בעיני, רק בפוטנציאל הצמחתה של מנהיגות שמאלית עתידית, אלא ביכולת להתנהל כחזית רחבה של שותפים אמיתיים בעלי עמדות שונות. בהנהגת “עיר לכולנו” היו גם כאלה שחלקו בחריפות על עמדותי המדיניות, ובכל זאת נשמרה השותפות העמוקה, הפלורליסטית והחברית בתנועה גם בימים של הקצנה והסתה מחוץ לה.

במהלך הבחירות המוניציפליות היו בשמאל שתקפו את "עיר לכולנו" בטענה שהקמת חזית עירונית, הגם שהיא יהודית-ערבית ומקיימת יחסי עבודה משותפים עם רשימת יפו, שגם היא יהודית-ערבית, באה למעשה על חשבון מאבק השחרור הערבי בישראל. לפי טענה זו, במקום לרתום כוחות סולידאריים שמאליים לטובת המאבק האנטי־קולוניאטורי הפלסטיני, תיעלה אותה "עיר לכולנו" אל מאבקים שוליים, חסרי חשיבות, ולמעשה בלתי מוסריים בתוך החברה הפריבילגית.

ימי המתקפה בעזה הראו את פירותיה של הגישה האחרת, המעמדית, לחברה הישראלית בכללותה וגם למאבק נגד הכיבוש ואפליית האוכלוסיה הערבית. בחשבון אחרון, "עיר לכולנו" התבססה על הקמת חזית לאורך אינטרסים חברתיים משותפים, ויצרה שותפות על בסיס האינטרסים האלה, ולא רק על בסיס של סולידאריות של ממשל עם מנושל. היא העבירה ציבור גדול של פעילים צעירים מסע של פוליטיזציה, של עמידה על זכויות חברתיות מול המערכת הקפיטליסטית, של יכולת לזהות בעלי ברית גם במקומות רחוקים לכאורה, ואיפשרה להם לארגן מחדש את תפיסת עולמם על פי סדרי עדיפויות חברתיים יותר, ופחות לאומיים. המעבר משם להתנגדות למלחמה היה עבור רבים טבעי, ונתפס כחלק ממאבק משותף, יהודי-ערבי, על האינטרס המשותף בהידברות, בשלום, ובשילוב מאבקים על החיים בארץ.

היתרון הגדול של הגישה המעמדית למאבק, גם נגד הכיבוש, טמון ביכולת של הפוליטיקה הנובעת ממנו לרתום כוחות מרכזיים בחברה הישראלית לכדי מאבק אפקטיבי ומשותף לשינוי חברתי ופוליטי ממש. המאבק נגד הכיבוש והדיכוי האתני אינו חייב להיות רק מאבק כנגד כל הסיכויים של המיעוט הערבי בישראל (בגיבוי סולידריות מסוימת של גורמי שמאל כאלה או אחרים), אלא יכול להיות מאבקה של תנועת רוב, יהודית-ערבית, שתאבק על עתיד האזור לטובת כל יושביו.

הניסיון של "עיר לכולנו" יכול לתרום לחידוד חשיבתנו על עבודה פוליטית שמאלית במאה העשרים ואחת. בסופו של דבר, היכולת לבנות תנועות המונים שתיאבקנה באופן מאורגן למען שינוי חברתי ופוליטי אינה תלויה רק ביכולת להתגייס לטובת מאבקים פרטיקולריים בסביבתנו, אלא גם ביכולת לתעל אותם אל תוך הזירה הפוליטית בצורה מאורגנת ורחבה. במונחי החשיבה המרקסיסטית, תפקיד השמאל היה ועודנו לנתב את הפוטנציאל הפוליטי הטמון בכל מאבק כזה לכדי אנרגיה קינטית משותפת אל מול מרכזי הכוח הממסדיים בחברה.